

JOSEP CLARA I RESPLANDIS

ENTORN DE LA PERSONALITAT
DEL POETA FRANCESC DE LA VIA

Francesc de la Via, autor de poesies amoroses i de narracions en vers centrades en la Girona de començament del segle xv, és una figura que ocupa un lloc prou meritori en la història de la literatura catalana medieval.¹ No obstant això, sorprèn que sigui pràcticament ignorat o desconegut en la ciutat on va néixer i on va transcórrer la seva vida, com ho prova el fet que —dins la bibliografia gironina— no apareix en les relacions de personatges il·lustres, ni entre aquells que han destacat en el conreu de la literatura. Així, no surt a les obres d'Enric Claudi Girbal, Carles Rahola, Joaquim Pla Cargol,² etc., i, d'acord amb aquest silenci generalitzat, no posseeix cap carrer o plaça dedicat al seu nom.

A nivell literari, la producció de Francesc de la Via ha estat objecte de diversos estudis i comentaris, el més ambiciós dels quals és, sens dubte, el d'Arseni Pacheco, qui n'ha aplegat i editat l'obra completa i ens l'ha presentada amb força detall i anotacions crítiques.³

En les obres conegudes i conservades (dues cançons, una cobla i tres poemes llargs), el nostre escriptor es revela com un poeta desvergonyat, aprovençalat, posseïdor d'una bona cultura literària i d'un coneixement directe de la societat gironina dels inicis del Quatre-cents. Les dues peces

---

1. Vegeu Martí de RIQUER, *Història de la literatura catalana II*, Barcelona 1964, 94-107, i J[ulio] RODRÍGUEZ-PUÉRTOLAS, Lluís ALPERA, *Poesia i societat a l'Edat Mitjana*, Palma de Mallorca 1973, 249-253. Per a una visió sumària, *Gran Enciclopèdia Catalana*, 15 (1980), 401, o *Diccionari de la literatura catalana*, Barcelona 1979, 733-734.

2. Enric-Claudi GIRBAL, *Escritores gerundenses*, Girona 1867; Carles RAHOLA, *La ciutat de Girona II*, Barcelona 1929; Joaquim PLA CARGOL, *Biografías de gerundenses*, Girona 1948. Tampoc no és citat en l'apartat de literatura per Ramon ALBERCH i Joaquim NADAL, *Bibliografía històrica de les comarques gironines*. I. Ciutat de Girona, Girona 1982.

3. Francesc de la VIA, *Obres I-II*. Introducció, text i notes per Arseni PACHECO (Biblioteca Catalana d'Obres Antigues), Barcelona 1963-68. Darrerament el mateix compilador ha incorporat el *Libre de Fra Bernat* dins *Blandín de Cornualla i altres narracions en vers dels segles XIV i XV* (Les millors obres de la literatura catalana), Barcelona 1983, 256-302.

més significatives de la seva producció, i les més extenses alhora, són les titulades *Procés de la Senyora de Valor contra En Bertran Tudela* i el *Libre de Fra Bernat*.⁴

Però si l'obra literària de Francesc de la Via ha estat més o menys estudiada d'una forma definitiva, són ben poques les notícies que hom ha pogut aplegar de la seva vida. El mateix Arseni Pacheco ha afirmat que «res no sabem» de la personalitat del poeta.⁵

Els coneixements que fins ara s'han repetit i donat entorn de la vida de l'escriptor serien bàsicament els següents:

a) Que pertanyia a una família que prengué part en el govern de la ciutat amb una certa freqüència.

b) Que es troba atestat entre els prohoms gironins entre els anys 1403 i 1423.

c) Que és versemblant l'afirmació del mateix poeta quan ens diu que l'any 1406 era sots-veguer de Girona.

d) Que els seus pares eren Narcís de la Via i Caterina Pabia, i

e) Que l'«honorable cozina» al·ludida per Francesc en el vers 102 de la composició *A Bella Venus* era Nicolaua de Pont, filla del notari Pere de Pont i muller de Guillem de Bell-lloc, cosí germà de l'escriptor.⁶

Avui, però, una recerca en els arxius gironins ens ha permès de rectificar alguna d'aquestes afirmacions i d'ampliar les que es refereixen a la personalitat i al llinatge del poeta. Les oferim en aquest petit treball que no persegueix cap més objectiu que el d'endinsar-se una mica més en la vida d'aquest escriptor català del segle xv que fou contemporani de Jordi de Sant Jordi (c. 1399-c. 1424) i que, a parer nostre, constitueix un precedent d'Ausiàs Marc (c. 1397-1459), més jove que ell.

LA NISSAGA DE LA VIA

La família de la Via és documentada a la ciutat de Girona entre els segles XIV i XVI. Pertanyia al patriciat urbà, a aquella aristocràcia que acostumava a monopolitzar el govern de les ciutats i que conformava una classe

4. La primera edició d'aquest llibre data de finals del segle xv. L'únic exemplar conegut es troba a la Biblioteca Colombina de Sevilla. Hom ha atribuït l'edició a Pere Posa vers el 1482 (R[amon] MIQUEL I PLANAS, *El «Libre de Fra Bernat» d'En Francesc de la Via*, dins «Bibliofilia», I, Barcelona 1911-14, cols. 547-580, on es reproduïx l'edició suara al·ludida.)

5. «Introducció» a *Obres I*, 9.

6. Antoni LLORENS, *Francesch de la Via a Bella Venus*, dins «Estudis Universitaris Catalans», XX (1935), 94-97.

social culta i rica, oberta a les influències extrapeninsulars, de la qual sortiren figures eminents en el camp del dret i de les lletres.⁷

Val a dir que, en el transcurs d'aquests segles, el llinatge es troba present a d'altres indrets del país i també fora del Principat. Així el 1478 un Joan Francesc de la Via era canonge ardiaca de la Seu d'Urgell;⁸ el 1453 Joan de la Via exercia el consolat dels catalans a Constantinoble,⁹ i tenim nombroses referències entorn d'altres membres establerts a Barcelona.¹⁰

Tornant a la ciutat de Girona, apuntarem que el primer ascendent de la família del qual tenim constància és Eimeric de la Via, esmentat en una acta notarial del 1311.¹¹ Si aquest personatge hagués mort a una edat força avançada, podria ser el mateix Eimeric de la Via que estava casat amb Brunissenda Renall i era l'avi de l'escriptor.¹² Però sembla més versemblant que fos el seu besavi.

Hem pogut seguir la resta de la família i de les diferents unions matrimonials fins al segon terç del segle xv, en què desaparegué el cognom de la Via per manca de descendència masculina. La base documental que ens ha

7. Vegeu les pàgines que dedicà a aquesta classe Santiago SOBREQÜÉS dins *Historia de España y América II* (dirigida per Jaume VICENS VIVES), Barcelona 1972, 128-138.

8. Arxiu Històric Provincial de Girona (= AHPG), notaria 2a. de Girona, núm. 277. Acta de 13 de juny de 1478, on s'especifica també que aquest canonge era beneficiat de l'església de Santa Maria de Salitja.

9. Ferran SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, Barcelona 1962, 679. Joan de la Via fou condemnat a mort per Mohammed II en càstig d'haver combatut en la defensa de Constantinoble. Altres referències sobre aquest personatge a Mario del TREPPO, *Els mercaders catalans i l'expansió de la Corona catalano-aragonesa al segle XV*, Barcelona 1976, 58; Claude CARRÈRE, *Barcelona, 1380-1462. Un centre econòmic en època de crisi I*, Barcelona 1977, 140, i Lluís NICOLAU D'OLWER, *L'expansió de Catalunya en la Mediterrània oriental*, Barcelona 1974, 141.

10. Acta del 1396 per la qual Guillem Borrassà nomena procurador Francesc de la Via, mercader de Barcelona (AHPG, notaria 11a. de Girona, núm. 17). Ha de ser el mateix individu que el 1411 fou nomenat procurador del clergue Jordi de la Via (AHPG, notaria 6a. de Girona, núm. 123). Aquest Francesc de la Via podria ser fill del Francesc de la Via traspasat el 1371. També era ciutadà de Barcelona Eimeric de la Via, fill d'Eimeric de la Via, llicenciat en lleis († 1417), el qual l'any 1427 patronejava una galera i es trobava a Flandes (Claude CARRÈRE, *o.c.* II, 53, nota 62).

11. AHPG, notaria 5a. de Girona, núm. 1, foli 59^v. L'acta refereix la venda d'un mul per 17 lliures, efectuada per Eimeric de la Via el 20 de novembre.

12. L'any 1344 Eimeric de la Via tenia com a homes propis Arnau de Coll, Pere Jaume Pujol, Ramon de Fontbernat, Ramon de Castellar i el seu pare, i En Roca, tots ells d'Estanyol. La seva esposa Brunissenda comptava amb En Vicens, En Pere Mir i En Mateu Mir, de Sant Gregori (Arxiu Municipal de Girona [= AMG], *Administració municipal —Correspondència, Ordinacions dels jurats*, lligall 5, núm. 5, folis 38^v i 37^v respectivament).

autoritzat a traçar el quadre genealògic és essencialment d'origen notarial i recolza sobretot en la troballa d'un bon nombre de testaments.

Tot plegat ens duu a afirmar que en la família es destaquen els juristes, els consagrats a la religió i els mercaders. A part de les unions matrimonials assenyalades en el quadre esmentat, cal constatar que els de la Via emparentaren amb altres nissagues de la mateixa condició social, com ara els Bell-lloc,¹³ els Raset, etc.

La seva intervenció en el govern de la ciutat com a jurats resulta efectivament continuada durant els dos segles i escaig d'existència de la família. Les dades que tot seguit relacionem ho confirmen palesament:¹⁴

Eimeric: 1336, 1352, 1358.

Francesc: 1363, 1371.

Ramon: 1379, 1383, 1393, 1399, 1406.

Eimeric:¹⁵ 1391.

Narcís: 1396, 1404.

Francesc: 1416.

Eimeric: 1440.

Gaspar: 1448, 1451, 1468.

Gabriel:¹⁶ 1453, 1464.

13. Guillem de Bell-lloc, casat amb Nicolau de Pont, no era —com deduí A. Llorens— cosí germà del nostre escriptor, sinó un nebot de Narcís de la Via. Per tant, en l'expressió «honorable cozina» s'ha d'entendre la paraula «cosina» com a significat de parenta. Cfr. el mot «cosí» dins el *Diccionari català-valencià-balear III* (dirigit per A. M.ª ALCOVER i F. de B. MOLL), Palma de Mallorca 1950, 628-629.

14. Els de la Via acompliren també funcions de representació ciutadana davant el monarca. L'any 1336 Eimeric de la Via va ser enviat pels jurats gironins a València perquè lliurés a Pere el Cerimoniós 20.000 sous i un memorial (Josep PERARNAU, *Els jurats de Girona indiquen al rei que els escrigui en català [1336]*, dins «Revista de Girona», 104 [1983], 233-236). Un segle després, el 1440, un altre Eimeric de la Via anà a Nàpols per oferir un donatiu de la ciutat a Alfons el Magnànim (Josep AMETLLER I VIÑAS, *Alfonso V de Aragón en Italia y la crisis religiosa del siglo XV II*, Girona 1903, 316-317).

15. Aquest individu participà, si més no d'una manera indirecta, en l'assalt al call jueu de Girona l'any 1391. En una carta datada a Sant Cugat del Vallès el primer d'octubre de 1392, el rei Joan indultà «al licenciado en leyes Eymerich de la Via, ciudadano de Gerona, respeto a toda y cualesquiera clase de crímenes, excesos y delitos de que se hallare o fuere inculpado, salvo los taxativamente exceptuados por la ley; así como se lo concede también por lo tocante a la participación que hubiese podido tener en la perpetración de los excesos y depredaciones cometidas en la aljama judaica y en los alborotos, concitación de pueblo y allanamiento del castillo de la Gironella» (Julián de CHÍA, *Bandos y bandoleros I*, Girona 1888, 202).

16. Gabriel de la Via, doctor en lleis, participà en la revisió i segona redacció de l'obra que Tomàs Mieres dedicà als costums de Girona (Ferran VALLS I TABERNER,

Eimeric: 1485, 1492, 1498.

Gaspar: 1509.

Francesc: 1519, 1522, 1526.

ELS PARES I ELS GERMANS DE FRANCESC

Segons les investigacions efectuades per Antoni Llorens, els pares del poeta es deien Narcís de la Via i Caterina Pabia,¹⁷ deducció que Arseni Pacheco dona per bona i repeteix.¹⁸ Repassant el treball de Llorens, però, hom s'adona que l'afirmació recolza més en una conjectura que en una prova documental irrefutable. I la conjectura en aquest cas esdevé errònia i desencertada, perquè Narcís de la Via era un cosí de Francesc i els veritables pares de l'escriptor eren Ramon de la Via i Margarida Cantó.

Ramon de la Via, fill d'Eimeric de la Via i de Brunissenda Renall, fou un jurista que excel·lí no solament com a jurat, ans també com a jutge.¹⁹ Com a autor, el seu nom figura en el *Diccionario* de Fèlix Torres Amat, on se'ns fa saber que escriví una obra de la qual fa esment el cèlebre jurista gironí Tomàs Mieres.²⁰ Va fer testament el dia 19 de setembre de 1419 davant el notari Pere Cervià, però no morí fins uns anys després, ja que vivia encara el 1420. El traspàs degué ocórrer el 1422, puix que, el 8 de maig d'aquell any, el seu fill Francesc actuava com a marmessor testamentari.²¹

Margarida Cantó era filla de Pere Cantó, ciutadà de Girona, llicenciat en lleis, i de la seva esposa Caterina. Va morir molt probablement el 1418, pocs dies després d'haver testat.²² La localització del document on mani-

---

Els usatges i consuetuds de Girona, dins «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses», XVII (1964-65), 116-117; treball reproduït de la «Revista de Catalunya», IV (1927). La seva vídua, el 2 d'agost de 1479, per 92 lliures i en subhasta, vengué divuit volums de dret civil i canònic a favor dels tutors de Francesc de Socarrats (Josep M. MADURELL, Jordi RUBIÓ, *Documentos para la historia de la imprenta y librería en Barcelona [1474-1553]*, Barcelona 1955, 71).

17. Antoni LLORENS, *o.c.*, 95.

18. «Introducció» citada, 11.

19. Actuà com a jutge el 1392 i com a jutge d'apel·lacions el 1399, segons la mateixa «Introducció», 9.

20. Fèlix TORRES AMAT, *Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes*, Barcelona 1836 (reedició facsímil, Barcelona 1973), 650.

21. Per a la data del testament, vegeu l'apèndix 4. L'actuació de marmessor a AHPG, notaria 6a. de Girona, núm. 151.

22. Oferim el text del testament a l'apèndix 2. En una acta de setembre de 1419, Francesc de la Via ja actuava com a marmessor de la seva mare difunta (AHPG, notaria 6a. de Girona, núm. 149).

festà la darrera voluntat ens ha estat molt útil de cara a precisar el cercle familiar i els béns que llegà al marit i als fills.

Sabem, així, que Francesc de la Via fou declarat hereu universal de la seva mare, i podem conèixer alhora els seus germans: Eimeric, Jordi, Pere (canonge de la col·legiata de Vilabertran), Caterina (casada amb Guerau Estruç²³) i Margarida (monja de Sant Daniel, ja difunta). No hi apareix, en canvi, potser perquè també havia traspassat, un altre fill que s'anomenava Joan, del qual per una font distinta ens consta que havia estat tonsurat l'any 1392.²⁴

El casament dels pares de Francesc de la Via hagué de realitzar-se cap al 1376, puix que el 23 d'agost d'aquell any Ramon de la Via manifestava i reconeixia a Pere Cantó que havia rebut la totalitat del dot de Margarida,²⁵ filla de Pere Cantó.

NOTÍCIES DE FRANCESC

D'acord amb la data precedent, i basant-nos en la hipòtesi que Francesc de la Via podia ser el primogènit, hom pot fixar la data del seu naixement a Girona abans del 1380.

No hem estat capaços d'esbrinar res de la seva joventut ni dels estudis que cursà, però podem assegurar que, a Girona, no fou tonsurat com els seus germans: Joan ja conegut, Pere (1393), Jordi (1398) i Eimeric (1402).²⁶

El seu casament amb Caterina Teixidor (Tixador), filla del mercader gironí Bernat Teixidor, se celebrà a l'entorn del 1411. Ens autoritza a dir-ho el fet que, el 10 de març de 1411, el bisbe de València, Hug de Llupià,²⁷ li atorgà «in adiutorium matrimonii» 500 florins d'or procedents de les dècimes de Paterna i Quart de Poblet, com a reconeixement pels serveis que li havia prestat.²⁸ Bé que desconeixem quina mena de serveis eren els que recompensava el prelat, hom podria aventurar que Francesc de la Via

23. Guerau Estruç era fill del ciutadà Lluís Estruç i de Francesca. El 21 de gener de 1401 fou signada la promesa de dot per al futur casament amb Caterina de la Via (AHPG, notaria 6a. de Girona, núm. 93).

24. Arxiu Diocesà de Girona (= ADG), *Regestrum tonsurarum*, T 277, foli 41.

25. AHPG, notaria 5a. de Girona, núm. 406.

26. ADG, *Regestrum tonsurarum* citat, folis 46^v, 72 i 103.

27. Hug de Llupià-Bages (?-València 1427) era fill d'Huguet de Llupià-Bages, senyor de Bages del Rosselló. Essent canonge de València, fou nomenat bisbe de Tortosa, on romangué de 1379 a 1397. En aquesta darrera data, Benet XIII el transferí a la seu valentina. Per a més detalls, *Gran Enciclopèdia Catalana*, 9 (1976), 334, i Elías OLMOS Y CANALDA, *Los prelados valentinos*, Madrid 1949, 102-107.

28. Vegeu l'apèndix 1.

hagués estat i actuat durant un temps al costat del bisbe de València com a servidor.

Per les talles municipals dels anys 1414 i 1417 ens consta que Francesc vivia a la mateixa casa paterna,²⁹ situada en el sector de la ciutat que és posat sota l'epígraf «Lo Portal del Cal fins al cantó d'En P[ere] de Burdills», indret que probablement caldria identificar amb l'actual carrer dels Ciutadans.³⁰

Quant a la participació en els càrrecs públics i polítics, totes les notícies disponibles semblen contradir o matisar almenys l'opinió d'Arseni Pacheco, segons el qual el poeta hauria sentit més inclinació cap a la bona vida i als plaers que envers els honors i la política. A part del càrrec de sotsveguer, exercit segons que manifesta ell mateix el 1406,³¹ actuà de jurat de la ciutat l'any 1416³² i de sobreposat d'obres el 1431. També és documentada la seva presència entre els prohoms de la mà major, però no entre 1403 i 1423, com reporta Pacheco, sinó entre 1412 i 1433. Resulta evident, doncs, que Francesc de la Via no romangué inactiu en la vida política ciutadana, per bé que sigui cert que no repetí els càrrecs amb la mateixa assiduïtat del seu pare o d'altres individus de la nissaga.

El nostre personatge acostuma a sortir en la documentació notarial com a perceptor de diverses quantitats en qualitat de censos i censals.³³ També

29. AMG, secció d'estadística demogràfica. La referència diu: «miser Ramon de la Via e son fill».

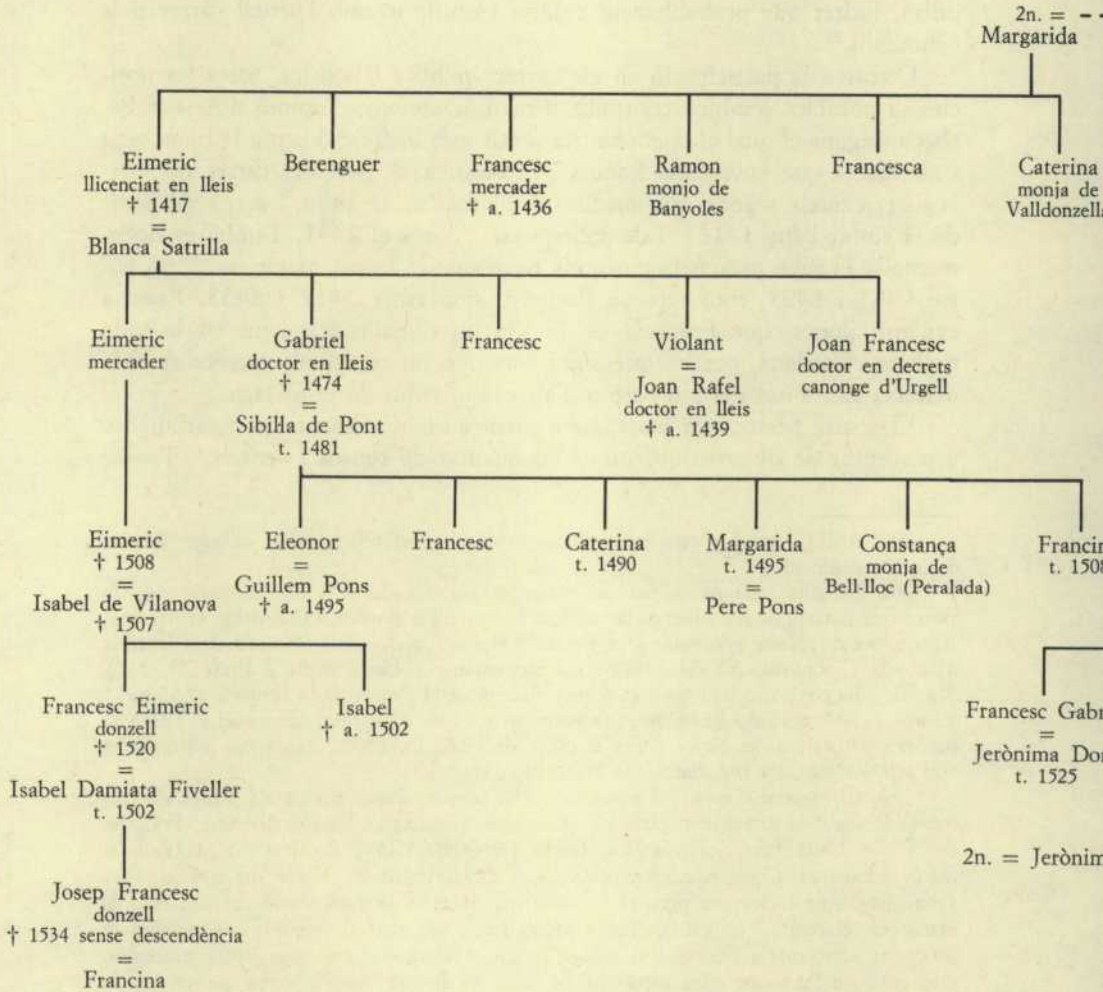
30. En una talla municipal del mateix arxiu, datada el 1388, es parla de «lo carrer que parteix de les Albergaries ab tota la trya d'En Burdills» (Christian GUILLERÉ, *Aspects de la société géronaise à la fin du XIVème. siècle*, dins «Annals de l'Institut d'Estudis Gironins», XXV-I [1979-80 = Homenatge a Lluís Batlle i Prats I], 341).

31. La confessió que era sots-veguer apareix en el *Procés de la Senyora de Valor...* (*Obres I*, 63), però no l'hem poguda verificar a través d'un document oficial. Per a la funció i naturalesa del càrrec citem el llibre de Jesús LALINDE ABADÍA, *La jurisdicción real inferior en Cataluña*, Barcelona 1966, 227-233.

32. El manual d'acords d'aquell any s'ha perdut. Però, gràcies als llibres de correspondència dels jurats, coneixem els noms dels magistrats: Joan de Sarriera, Francesc de la Via, Lluís Tort, Joan Anglès, Jaume Geronella i Pere Bosch (AMG, *Administració municipal. Correspondència dels jurats 1416*, lligall 8). Val a dir que el 1416 s'enregistrà una incidència prou remarcable que reclamà la intervenció del rei, el qual manà que el batlle i els oficials reials «forçen tots los elets de consell que presten lo jurament acostumat e que sien al consell quant se tendrà». Com que l'ordre precedent duu data de l'octubre i les eleccions es feien el dia de Ninou, «cabe pensar en la lucha entablada entre jurados y prohombres en el ejercicio del *juradesc* de este año de 1416, presagio quizás del malestar que comenzaba a minar las elecciones» (Lluís BATLLE I PRATS, *Diplomatario gerundense de Alfonso el Magnánimo*, dins «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses», XI [1956-57], 9 i 32-33).

33. Vegeu, a tall d'exemple, els apèndixs 4 i 8, i les referències contingudes en el testament de l'apèndix 6. Apuntem també que percebia diners de dos censals que

Assaig de reconstrucció del llinatge de la Via

a. abans de

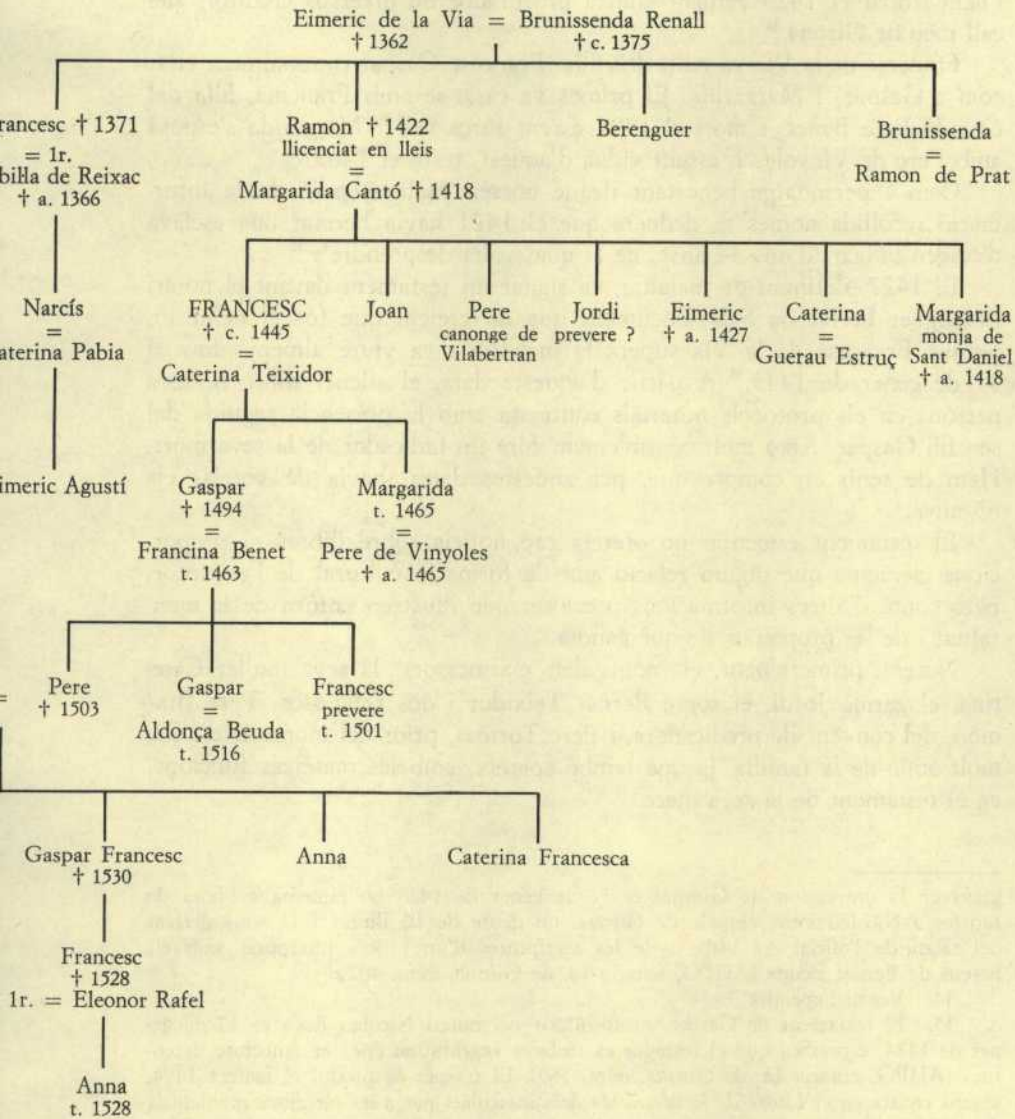
t. testament

† òbit

= casament

c. circa

Fonts: AHPG, notaria 1a., núms. 96, 559, 560, 561, 668; notaria 2a., núms. 450, 451, 456; notaria 3a., núms. 140, 144; notaria 4a., núm. 204; notaria 5a., núm. 404; notaria 6a., núms. 144, 178, 186; notaria 7a., núm. 179; notaria 10a., núms. 96, 239; notaria 11a., núm. 160. ADG, T 277, 278, 279. AMG, *Llibre de matricula d'insaculats*.

l'hem trobat el 1425 actuant com a procurador de diversos creditors del call jueu de Girona.³⁴

Francesc de la Via va tenir dos fills: Francesc Gaspar (normalment citat com a Gaspar) i Margarida. El primer va casar-se amb Francina, filla del ciutadà Pere Benet, i morí el 1494 essent força vell.³⁵ Margarida s'esposà amb Pere de Vinyoles i, essent vídua d'aquest, testà el 1465.³⁶

Com a personatge benestant degué posseir esclaus, però de la informació recollida només es dedueix que el 1421 havia heretat una esclava d'origen búlgar, d'uns 34 anys, de la qual volia desprendre's.³⁷

El 1427, detingut de malaltia, va signar un testament davant el notari Berenguer Ferrer Sa Sala, document que no creiem que fos el definitiu, perquè Francesc de la Via superà la malaltia i va viure almenys fins al 31 de gener de 1443.³⁸ A partir d'aquesta data, el silenci sobre la seva persona en els protocols notariais contrasta amb la presència seguida del seu fill Gaspar. Això molt possiblement fóra un indicador de la seva mort. Hem de tenir en compte que, per aquestes dates, havia de vorejar els 65 anys.

El testament esmentat no ofereix cap notícia sobre llibres ni proporciona elements que diguin relació amb la formació cultural de l'escriptor, però conté d'altres informacions precioses que il·lustren entorn de la mentalitat i de les propietats de què gaudia.

Notem, primerament, els noms dels marmessors: la seva muller Caterina, el germà Jordi, el sogre Bernat Teixidor i dos religiosos: Pere Bramon, del convent de predicadors, i Pere Tortosa, prior del monestir d'Ullà, molt amic de la família, ja que també apareix, amb les mateixes funcions, en el testament de la seva mare.

---

gravaven la universitat de Girona: el 31 de gener de 1428 ho esmenta a l'hora de satisfer a Nicolau Pere, ciutadà de Girona, un deute de 10 lliures i 11 sous derivat del salari de l'oficial del bisbe i de les escriptures d'un procés interposat amb els hereus de Bernat Beuda (AHPG, notaria 1a. de Girona, núm. 402).

34. Vegeu l'apèndix 5.

35. El testament de Gaspar, protocolitzat pel notari Nicolau Roca el 30 de gener de 1494, especifica que el testador es trobava «egridutine (*sic*) et senectute detentus» (AHPG, notaria 1a. de Girona, núm. 560). El traspàs es produí el mateix 1494, segons consta en el *Llibre de la Matricula* dels insaculats per a les eleccions municipals de l'AMG. L'any 1462 Gaspar de la Via havia seguit la causa de la Generalitat (Santiago SOBREQÜÉS, *La leyenda y la historia en el sitio «de Gerona» de 1462*, dins «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses», VII [1952], 339).

36. El testament de Margarida, datat el 20 de novembre de 1465, va ser protocolitzat per Antoni Arnau (AHPG, notaria 3a. de Girona, núm. 144).

37. Vegeu l'apèndix 3.

38. Reportem la darrera menció documental a l'apèndix 8.

Pel que fa al lloc de sepultura, manifestà la voluntat de ser enterrat als claustres del monestir de framenors, on havia estat sepultat el seu pare. La seva mare, en canvi, havia volgut ser enterrada a Sant Martí Sacosta.

Els llegats destinats a bé d'ànima del testador (misses, aniversaris, etc.) afecten totes les esglésies i convents de la ciutat; només caldria citar com a excepció la capella de sant Jaume de Pedret. Hi ha també unes deixes per a l'obra de les esglésies de la Seu, sant Feliu i sant Martí Sacosta. Tanmateix no especifica cap donació per a pobres, confraries, hospitals, construcció de ponts, etc.

Entre els objectes personals que s'hi esmenten mereix una especial atenció tot allò que fa referència a l'arnès del cavaller. Concretament parla d'un bacinet, un arnès de cames i de cuixa, unes manyopes i uns avantbraços que serien per a Jordi de la Via, i d'una loriga «de tota bossa» i uns avantbraços italians que confiava a Ramon Cantó.³⁹

Respecte al cobrament de rendes per censals, hi són apuntades quatre percepcions: 20 sous anuals de Joan Massana, de Constantins; 7 lliures anuals d'Antoni Vives i esposa, de Sant Feliu de Guíxols; 80 sous anuals de Bernat Reig i esposa, de Sant Feliu de Guíxols, i 30 sous anuals de Pere Carbonell, Joan Carbonell i esposa, de Girona.

En conjunt, les deixes incloses en el testament delaten que la seva fortuna, sense que fos extraordinària, havia de ser força considerable i que hi tenia pes específic l'herència rebuda de la mare.

L'ordre de preferència per a l'elecció d'hereu universal és el normal (fills mascles, germà, filla, parents), i entra així mateix en les coordenades usuals el nomenament de l'esposa com a tudriu dels fills menors.

CONSIDERACIONS FINALS

Francesc de la Via i Cantó (c. 1380-c. 1445), sortit d'una notable i representativa família del patriciat urbà de Girona, fou un escriptor ben

39. Per a l'explicació detallada d'aquestes armadures és imprescindible el llibre de Martí de RIQUER, *L'arnès del cavaller. Armes i armadures catalanes medievals*, Barcelona 1968. L'expressió «de tota bossa» designaria un tipus de malla més fort o doblat (p. 85). Més recentment el mateix Riquer ha explicat que la paraula deriva de l'italià «botta» i fa referència a una «prova que hom feia en les armes defensives medievals i renaixentistes per tal de comprovar-ne la resistència, i que consistia a sotmetre-les, un cop fabricades, a un tret de sageta, ballesta i, més endavant, d'arcabús». Així hom deia «malla de tota boça o de mitja boça per indicar que era més o menys forta; també de tota prova o de mitja prova» (*Armes «de tota boça» i armes «de mitja boça»*, dins «Randa», 9 [1979 = Homenatge a Francesc de B. Moll I], 64)

diferent d'Eiximenis, el seu coterrani traspassat a Perpinyà el 1409. Per mentalitat, formació i costums, era ja un home d'una nova època que escrivi en uns moments en què no s'havia desfermat encara la veritable crisi de la Baixa Edat Mitjana, esdevinguda a la meitat del segle xv.⁴⁰ Efectivament, la seva producció, lliure i despreocupada, revela que va viure la joventut en uns moments d'una certa recuperació després dels mals temps que se succeïren els anys 1380-1391.

El seu testament del 1427, sobretot si el comparem amb el de la seva mare, i àdhuc el del seu fill Gaspar, deixa entreveure una personalitat poc altruïsta. Gairebé la totalitat de les deixes apuntades eren per a membres familiars o per a celebracions litúrgiques o bé d'ànima, i no es recordà ni dels pobres ni dels hospitals.

De cara als papers literaris, a part d'altres influències i condicionaments, pensem que dels materials aportats avui pot inferir-se la relació extrapeninsular (concretament la italiana), el coneixement dels convents gironins (recordem la seva germana que professà al de Sant Daniel⁴¹) i la facilitat de tenir a mà obres jurídiques pertanyents al seu pare o a altres familiars llicenciats en lleis, la qual cosa li permetia de posseir un bon coneixement del dret de l'època, tal i com demostra en el *Procés de la Senyora de Valor*.

Queden, però, al capdavant de la nostra recerca, molts interrogants sobre la personalitat i l'actuació del nostre autor en la Girona del seu temps. Tanmateix estem segurs que la documentació municipal i notarial de la ciutat de l'Onyar no podrà mostrar gaires més documents dels que hem destapat en les pàgines que precedeixen.⁴²

Girona, gener de 1984

40. El *Procés de la Senyora de Valor...* és datat el 1406 i *A Bella Venus* fou escrita, segons A. Llorens, entre 1415 i 1425. Per al rerefons econòmic i social, vegeu l'obra de Claude Carrère citada a la nota 9, i Jaume VICENS VIVES, *Els Trastàmars*, Barcelona 1956.

41. Podríem identificar tal volta aquest monestir amb el d'Avall Jau del *Libre de Fra Bernat*. Algunes referències a la mundanització del convent durant el segle xiv són esmentades per Josep M.ª MARQUÈS, *El sepulcre de Sant Daniel del mestre Aloy*, dins «Revista de Girona», 96 (1981), 195-201. Contràriament al que afirma Pacheco (*Obres II*, 40), el convent de les clarisses no era prop de l'Onyar, sinó fora muralla, entre els carrers actuals de Ferran Agulló i de Bacià. És evident, doncs, que no s'hi emmarca, si més no a nivell geogràfic, l'acció (real o imaginada) de la narració.

42. Volem agrair a Josep Perarnau l'amabilitat i l'interès amb què ha revisat la transcripció dels documents que inserim a l'apèndix.

APÈNDIX

1

1413 febrer 25. Girona

AHPG, notaria 6.ª de Girona
(P. Cervià), vol. 132.

Francesc de la Via nomena procurador Pere Mor, blanquer de Girona, perquè cobri 100 florins d'or d'Aragó dels arrendadors de les dècimes corresponents al bisbe Hug de Llupià, de València, en els llocs de Paterna i Quart, la qual quantitat era part d'una assignació de 500 florins que li foren atorgats pel bisbe com a ajuda per a casar-se.

Franciscus de la Via, civis Gerunde, gratis ex certa scientia non revocando vos Petrum Mor, blanquarium civem Gerunde, ab aliis procuracionibus per me vobis factis, constituo, facio et ordino procuratorem meum certum et specialem et ad infrascripta generalem vos eundem Petrum Mor, licet absentem tanquam presentem, ad petendum, exigendum, recipiendum et habendum pro me et nomine meo ab arrendatoribus jurium decimalis reverendissimo domino Huguoni, Dei gratia Valentie episcopo, pertinentibus, in locis de Paterna et de Quarto dicte diocesis, centum florenos auri Aragonum ex illis ducentis florenis qui mihi solvi debebunt in carniprivio quadragesime proxime venturo et mihi restant ad solvendum per dictos arrendatores ex et de illis quingentis florenis auri quos dictus reverendus dominus episcopus mihi assignavit et dedit super ipsis decimis in adjutorium mei matrimonii et propter plura et grata servicia, prout hec et alia in assignacione per ipsum reverendissimum dominum episcopum mihi facta datum Valentie, sub sigillo vicariatus dicti domini episcopi, die decima mensis martii anni nativitatis Domini M^o CCCC XI lacius sunt contenta. Et inde de dictis centum florenis apocam et apocas de receptis facere et firmare et generaliter omnia alia et singula in predictis et circa ea libere facere, exercere, que ego in eisdem facere possem, si personaliter interessem, quoniam ego committo vobis, dicto procuratori meo, cum presenti plenarie vices meas super predictis, cum libera et generali administracione et plenissima facultate. Promittens vobis et notario infrascripto tanquam publice persone hec a me nomine vestro et aliorum omnium absencium quorum interest et intererit legitime stipulanti et recipienti me ratum, gratum et firmum perpetuo habere quod per vos dictum procuratorem meum in predictis et circa ea procuratum et actum fuerit sive gestum, et nunquam revocabor aliqua ratione sub bonorum meorum omnium ubique obligacione. Actum est hoc Gerunde, die vicesima quinta mensis februarii anno a nativitate Domini M^o CCCC XIII.

Testes huius rei sunt Petrus Citgar, scriptor, et Jacobus Fort, fusterius Gerunde.

1418 maig 12. Girona

AHPG, notaria 6.ª de Girona
(P. Cervià), vol. 178.*Testament de Margarida Cantó, mare de Francesc de la Via.*

In Christi nomine. Ego, Margarita, uxor venerabilis Raymundi de la Via, in legibus licenciati, civis Gerunde, detenta, etc. in meo tamen bono sensu, etc. et firma loquela meum condo, facio et ordino testamentum, in quo meos pono manumissores, videlicet, venerabilem Raymundum de la Via, maritum, Franciscum de la Via, civem, Petrum de la Via, canonicum et elemosinarium monasterii beate Marie de Villabertrando, filios meos, et honorabilem dominum Petrum Tortosa, priorem monasterii beate Marie de Ulliano, quibus, tribus et duobus eorum, de quibus sit unus dictus venerabilis Raymundus de la Via, maritus meus, dum vixerit, dono plenum posse petendi ac vendendi, etc. omnia bona mea mobilia et immobilia vel illa ex ipsis, etc. Et illis pars, etc. Et apocas, fines et deffinitiones, etc. instrumenta tam censualis et violarii quam alias, causa compromissa, procuratores et actores, etc. et ad literas, etc. In primis, etc. eligo sepulturam meam in ecclesia sancti Martini de Costa Gerunde, in tumulo venerabilis Petri Quantoni, quondam, patris mei. Et dimitto iure sepulture dicte ecclesie sex solidos. Item, dimitto pro missis canendis in dicta ecclesia, noticie dictorum manumissorum, decem solidos inter diem sepulture et absolucionis. Item, dimitto pro elemosina danda in dicta ecclesia die mee sepulture, viginti quinque solidos notitie manumissorum. Item, dimitto pro uno trentenario missarum sancti Amatoris dicendo per sacristam, qui nunc est dicte ecclesie sancti Martini et in dicta ecclesia seu alia, noticie dictorum manumissorum, triginta tres solidos. Item, volo et mando quod, completo dicto trentenario, quod compleri volo infra duos menses post mortem meam sequuturos, qualibet septimana unius anni tunc proxime venturi celebrari in dicta ecclesia sancti Martini unam missam defunctorum per aliquem presbiterum dicti monasterii, noticie dictorum manumissorum, cum absoluteione in pede altaris pro anima mea, parentum et benefactorum meorum et omnium fidelium defunctorum. Cui clerico, qui dictam missam celebrabit cum absoluteione, volo dari qualibet septimana dicti anni unum solidum. Item, volo, ordino atque mando quolibet anno fieri in dicta ecclesia sancti Martini tali die qua obiero unum anniversarium quinque solidorum barcinonensium annualium pro anima mea, parentum et benefactorum meorum et omnium fidelium defunctorum, ad quod anniversarium quinque solidorum annualium volo obligari et astringi illud censuale viginti sex solidorum barcinonensium annualium, quod Bernardus Picas, petrarius Gerunde, et eius uxor mihi faciunt, ad quod, hospicium in quo inhabitant in civitate Gerunde prope portale «dels Perolers», specialiter est obligatum. Et volo quod, casu quo dictum censuale lueretur seu redimeretur, quod illo tunc ex precio ipsius tradantur decem libre procuratoribus anniversariorum sancti Martini predicti, de quibus decem libris per ipsos emi volo alios quinque solidos annuales in loco tuto et securo pro

dicto anniversario faciendo. Item, dimitto, pro missis canendis in ecclesia Sedis Gerunde, decem solidos. Item, dimitto pro missis in ecclesia sancti Felicis Gerunde canendis, decem solidos. Item, dimitto pro uno trentenario missarum sancti Amatoris dicendo in dicto monasterio predicatorum per fratrem Bernardum Artiguelli,⁴³ de dicto ordine, triginta tres solidos. Item, dimitto pro missis canendis in monasterio fratrum minorum Gerunde, decem solidos. Item, dimitto pro missis in ecclesia beate Marie Mercedis captivorum Gerunde, quinque solidos. Item, pro missis «al Carme», alios quinque solidos. Item, dimitto dominabus sancte Clare Gerunde et quod orent etc., decem solidos. Item, hospitali novo Gerunde, quinque solidos pauperibus dandos. Item, dimitto pro missis in Mercatallo Gerunde, quinque solidos. Item, dimitto pro missis in sancto Petro Gallicantus, quinque solidos. Item, dimitto pro missis in ecclesia sancti Nicholay, quinque solidos. Item, dimitto pro missis in ecclesia sancte Eulalie, quinque solidos. Item, operi sancti Martini et reliquiario, undecim solidos. Item, operi pontis novi de Ticere Gerunde, quinque solidos. Item, lampadibus sancti Jacobi de Padreto, unam cupam oley. Item, dimitto dicto venerabili Raymundo de la Via, marito meo, decem libras. Et dimitto ipsum maritum meum dominum et potentem de omnibus bonis meis iure usufructuario. Et volo quod, casu necessitatis dicti viri mei, ipse possit de bonis meis ea vendere et alienare que voluerit pro sustentatione vite sue et precia inde habenda recipere et habere, et inde apocam et apocas, fines et diffinitiones facere et firmare, super hiis conscientiam dicti viri mei onerando. Item, dimitto Eymerico de la Via, filio meo, iure institutionis et pro omni alio iure sibi pertinenti in bonis meis, ducentos florenos auri Aragonum, in quibus ipsum mihi heredem instituo. Et huiusmodi legatum sibi facio sub hac conditione et retentione quod, si dictus Eymericus, filius meus, obierit quodcumque sine prole legitima et naturali, vel cum prole legitima et naturali, que non pervenerit ad etatem condendi testamentum, de predicto legato reverti volo heredi meo centum florenos; de residuis centum florenis volo quod faciat suas omnimodas voluntates. Item, dimitto Georgio de la Via, filio meo et dicti viri mei, iure institutionis ut super centum florenos ad omnes suas voluntates in quibus ipsum mihi heredem instituo. Item, dimitto Petro de la Via, canonico et elemosinario monasterii beate Marie de Villabertrando, filio meo et dicti viri mei, iure institutionis, etc. centum solidos, in quibus centum solidis ipsum mihi heredem facio. Item, dimitto Caterine, filie mee et dicti viri mei, uxori venerabilis Geraldi Strucii, civis Gerunde, iure institutionis, etc. illud violarium quindecim solidorum annualium, quod mihi facit et prestat Petrus Baula et eius uxor, parrochie de Rivolutorum de Silva, precio centum quinque solidos, licet sit triginta solidos annualium, cum tamen medietas sit mea, in quibus... Item, dimitto cuilibet manumissori pro labore, viginti solidos. Item, dimitto cuilibet nepti et nepte meis, qui vixerint tempore mortis mee, iure ins-

43. Podria ser Benet Artiguell, mestre i predicador general, que morí el 7 de setembre de 1425 (Josep M.ª de GARGANTA, *Un obituario del convento de Santo Domingo de Gerona*, dins «Anales del Instituto de Estudios Gerundenses», VI [1951], 153), o bé familiar seu. La lectura «Bernardum» és, però, clara.

titutionis, unum aureum valentem undecim solidos, in quibus quemlibet in suo legato mihi instituo heredem. Item, dimitto dominabus sancti Danielis Gerunde quod rogent pro anima mea et Margarite, filie mee, quondam, monialis dicti monasterii, viginti solidos. Item, dimitto Nicholao Quantoni, fratri meo, decem florenos. Item, dimitto domine Agneti, uxori Laurentii Stagnol de Gerunda, decem solidos. Item, dimitto Bonanate, uxori Berengarii Suriguerii, parrochie de Sosqueda, quinque solidos. Item, dimitto domine Caterine, uxori Francisci de la Via, nure mee, viginti solidos. Item, dimitto a Na Carbonella, la profferbra que stetit cum patre meo, quinque solidos amore Dei. Item, dimitto pro injuriis meis oblitis, noticie manumissorum, viginti solidos. Item, dimitto domine Salvayana, de Aquaviva, sece sive «orba», unam aljubam meam moratam quotidianam. In omnibus vero aliis bonis meis, mobilibus et immobilibus, iuribus, etc. preter ea de quibus superius sum testata, instituo et facio heredem meum universalem Franciscum de la Via, civem Gerunde, filium meum et dicti viri mei legitimum et naturalem, si vixerit tempore mortis mee; et si non vixerit, vel vixerit et mihi heres non erit, vel erit et decesserit quodcumque sine prole legitima et naturali vel cum prole legitima et naturali que non pervenerit ad etatem condendi testamentum, substituo et mihi heredem facio dictum Emericum de la Via, filium meo et dicti viri mei, si tunc vixerit. Et si tunc non vixerit, vel vixerit et mihi heres non erit, vel erit et decesserit quodcumque sine prole legitima et naturali, vel cum prole legitima et naturali, que non pervenerit ad etatem condendi testamentum, in quolibet dictorum casuum substituo et mihi heredem facio universalem Georgium de la Via, filium meum et dicti viri mei, si tunc vixerit. Et si dictus Georgius, filius meus, tunc non vixerit, vel vixerit et mihi heres non erit, vel erit et decesserit quodcumque sine prole legitima et naturali, vel cum prole legitima et naturali, que non pervenerit ad etatem condendi testamentum, in quolibet dictorum casuum substituo et mihi heredem facio universalem dictam Caterinam, uxorem dicti venerabilis Geraldi Strucii, filiam meam et dicti viri mei legitimam et naturalem, si tunc vixerit. Et si dicta Caterina, filia mea, tunc non vixerit, vel vixerit et mihi heres non erit, vel erit et decesserit quodcumque sine prole legitima et naturali, vel cum prole legitima et naturali, que non pervenerit ad etatem condendi testamentum, in quibuslibet dictorum casuum substituo et mihi heredem facio universalem Nicholaum Quantoni, fratrem meum, si tunc vixerit. Et si dictus Nicholaus Quantoni tunc non vixerit, vel vixerit et mihi heres non erit, vel erit et decesserit quodcumque sine prole legitima et naturali non pervenienti ad etatem condendi testamentum, in quolibet dictorum casuum substituo et mihi heredem facio universalem Raymundum Quantoni, filium Petri Quantoni, quondam, civis Gerunde, fratris mei, nepotem meum sive «nabot», et suos ad suas voluntates inde libere faciendas. Volo tamen ordino atque mando quod, casu quo dicta mea hereditas perveniat ad dictam filiam meam, vel ad dictum Nicholaum Quantoni, fratrem meum, vel ad dictum Raymundum Quantoni, nepotem meum, vel ad suos, supervivente tamen dicto Petro de la Via, canonico et elemosinario predicto, dictus Petrus, filius meus, habeat illo tunc et percipiat, iure usufructuario de tota vita sua, medietatem fructuum dicte mee hereditatis. Hoc est enim...

Testes vocati et rogati huius testamenti sunt Bernardus Textoris, mercator, Franciscus, eius filius, Petrus de Bruguerolis, Narcissus Sanmana, cives, Michael Ferrarii, sacrista sancti Martini de Costa, Franciscus Cases, scriptor, Petrus Ma-thei de Petracissa, scholaris Gerunde comorans.

Actum Gerunde XII madii M CCCC XVIII.

3

1421 febrer 1. Girona

AHPG, notaria 6.ª de Girona
(P. Cervià), vol. 130.

Francesc de la Via, fill i hereu de la seva mare Margarida, nomena procuradors Bernat Teixidor, de Girona, i Arnau Capdevila, de Barcelona, per tal que puguin vendre una esclava búlgara, d'uns 34 anys, de la seva propietat.

Franciscus de la Via, civis Gerunde, filius et heres domine Margarite, matris mee, quondam, uxor venerabilis Raymundi de la Via, licenciati in legibus, civis Gerunde, prout de mea herentia constat testamento ultimo per ipsam quondam matrem meam facto et firmato in posse notarii infrascripti, XII madii anni M CCCC XVIII, gratis constituo, facio et ordino procuratores meos certos et speciales vos, venerabilem Bernardum Textoris, mercatorem civem Gerunde, presentem, et Arnaldum Capdavila, civem Barchinone, absentem, ad vendendum, distrahendum seu alias alienandum quandam sclavam meam, servam et captivam, de genere burgariorum, vocatam Mariam, etatis xxxiiii annorum vel circa.

Testes discretus Nicholaus Frugelli, notarius, et Franciscus Cases, scriptor Gerunde.

4

1423 agost 26. Girona

AHPG, notaria 6.ª de Girona
(P. Cervià), vol. 153.

Francesc de la Via, fill i hereu de Ramon de la Via, accepta de Pere Frugell, de Sant Medir, i d'altres la liquidació d'un censal creat pel seu pare.

Franciscus de la Via, civis Gerunde, filius et heres cum beneficio inventarii venerabilis Raymundi de la Via, quondam, in legibus licenciati, civis Gerunde, cum eius testamento confecto in posse notarii infrascripti, die XIII septembris anno a nativitate Domini M CCCC XIX, dicto nomine confiteor et recognosco vobis Petro Frugelli, parrochie de Sancto Emiterio, presenti, quod pro luitione et redemptione illius censualis mortui quod vos et Cilia, uxor vestra, et Margarita, mater vestra, principales, et Johannes Frugell, de Monellis, Geraldus Simon March, parrochie Sancti Emiterii, Petrus Carrera, parrochie de Cartiliano, Johan-

nes Martini Sa Garriga, Franciscus Martini, Berengarius Perles, parrochie Sancti Juliani de Ramis, Petrus Martini Sa Garriga, monerius Gerunde, Bernardus Prat de Clota et Guillelmus Bosch, de Rivolutorum de Cruce, de LXXX solidis annuilibus precio quinquaginta sex librarum vendidistis dicto quondam patri meo cum instrumento confecto Gerunde, in posse discreti Francisci Vitalis, quondam, notarii Gerunde, die quarta junii anno a nativitate Domini M CCCC IIII, quod exposit fruit reductum ad rationem XII denariorum pro libra, quod instrumentum censualis die presenti feci in sui nota cancellari, solvistis mihi, in dicto nomine, dictas LVI libras precii dicti censualis et omnes solutiones debitas et solvi restatas ex eodem. Renunciando, etc. necdum de toto dicto censuali, scilicet, precio et solucionibus predictis, imo etiam de omni questione, petitione et demanda, quam vobis et vestris et aliis inde obligatis et bonis eorum facere possem, facio vobis et ipsis bonum finem et definitionem cum pacto de ulterius non petendo prout melius, etc. in posse notarii infrascripti.

Testes Bernardus Gombau, scriptor Gerunde, et Jacobus Badia, de Sancto Emiterio.

5

1425 maig 20. Girona

AHPG, notaria 1.^a de Girona
(M. Pere), vol. 398.

Francesc de la Via, procurador de diversos creditors del call jueu de Girona, confessa que ha rebut de Pere de Berguedà, preposit de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, 66 sous barcelonesos per censals, crèdits i deutes que gravaven unes cases destruïdes del call jueu.

Franciscus de la Via, civis Gerunde, procurator ad hec et alia legitime constitutus a diversis creditoribus Calli judayci Gerunde, degentibus in eadem civitate Gerunde in submentionato mee procurationis instrumento nominatis, prout de ipsa procuratione constat instrumento publico confecto in posse discreti Bernardi de Solerio, notario Gerunde, sextadecima die octobris anno a nativitate Domini millesimo cccc vicesimo primo. Ex certa scientia, nomine antedicto, confiteor et recognosco vobis, venerabili Petro de Bergadano, presbitero, preposito Elemosine panis sedis Gerunde, quod ex illis viginti duabus libris barchinonensibus de terno, quarum pretio emistis nomine et ad opus dicte Elemosine quedam casalia diruta in quibus solebat esse hospicium quod erat Abrae Suayo, quondam judei Gerunde, que casalia sunt in Callo judayco Gerunde, in capite inferiori calli eiusdem, prout de ipsa emptione liquet instrumento publico confecto in posse subscripti notarii, die XIX presentis mensis madii, solvistis mihi dicto nomine recipienti ad meam voluntatem numerando sexaginta sex solidos monete Barchinone de terno, qui dictis principalibus meis, velut creditoribus dicti Calli, debebantur et pertinebant in et super per vos emptis casalibus antedictis pro censualibus et aliis creditis et debitis suis. Et ideo, dicto nomine,

renuntiando exceptioni peccunie non numerate et non recepte et doli, de predictis sexaginta sex solidis, vobis et dicte Elemosine presentem facio apocham de soluto et bonum et perpetuum finem et pactum de ulterius non petendo prout melius et utilius ad ipsius Elemosine bonum et sanum intellectum potest intelligi atque dici. Actum est hoc Gerunde, vicesima prima die madii anno a nativitate Domini millesimo cccc vicesimo quinto.

Testes Michael Vilar, apothecarius, Anthonius Riboti et Arnaldus Pujol, scriptores Gerunde.

6

1427 agost 24. Girona

AHPG, notaria 4.^a de Girona
(B. Ferrer Sa Sala), vol. 204.

Testament de Francesc de la Via.

Testamentum venerabilis Francisci de la Via, civis Gerunde, quod fuit receptum per me Berengarium Ferrarii Sa Sala, notarium.

In Christi nomine, qui sua solita pietate neminem vult perire immo omnes in se sperantes salvat et custodit et ad peroptata paradisi gaudia feliciter perducit, ego, Franciscus de la Via, civis Gerunde, egritudine detentus, de qua me mori morte timeo corporali, in meo tamen bono sensu plenaque memoria et firma loquela persistens, meum condo, facio et ordino testamentum, in quo meos pono et eligo manumissores et huius mei testamenti exequutores, videlicet, honorabilem et religiosum Petrum Tortosa, priorem monasterii beate Marie de Ulliano, dominam Caterinam, uxorem meam, Georgium de la Via, fratrem meum, et honorabilem Bernardum Tixador, socerum meum, et reverendum magistrum Petrum Bramon, magistrum in sacra theologia, de ordine fratrum predicatorum. Quibus manumissoribus meis omnibus insimul, quatuor, tribus et duobus eorum insolidum, de quibus tribus seu duobus sit semper unus dicta domina Caterina, uxor mea, cum dicto honorabili et religioso Petro Tortosa, priore dicti monasterii beate Marie de Ulliano, seu cum dicto honorabili Bernardo Tixador, socero meo, dono et confero plenum posse petendi, exhigendi, recipiendi et habendi omnia et singula bona et iura mea et faciendi inde apocam et apocas de receptis et fines, diffinitiones et absolutiones generales et speciales, et pacta de ulterius non petendo necnon compositiones, transactiones, pactiones, avintias, gratias, remissiones et relaxationes et iurium et actionum mearum quarumlibet,⁴⁴ et titulo quo voluerint, cessiones. Et vendendi et alienandi omnia et singula bona et iura mea, tam mobilia quam immobilia, cum encanto vel sine, et cum subastatione curritoris vel sine, illis persone seu personis, et pro illis pretio seu pretiis ac peccunie quantitate seu quantitativibus et sub illis viis, modis, formis, pactis et

44. Ms. quibuslibet.

conditionibus quibus et prout ipsis placuerit et videbitur faciendum. Et emptorem seu emptores predictorum incorporalem possessionem seu quasi ponendi, mittendi et inducendi. Et pretium seu pretia inde habendum seu habenda petendi, recipiendi et habendi. Et inde apocam et apocas faciendi et firmandi. Et dandi, diffiniendi et remittendi eisdem emptori seu emptoribus, si et quidquid plus valent vel valebunt, ea que vendiderint pretio seu pretiis per ipsos inde habendo seu habendis. Et proinde renuntiandi legi, que deceptis ultra dimidium iusti pretii subvenitur, et omni legum auxilio. Et ipsos emptorem seu emptores incorporalem possessionem seu quasi ponendi, mittendi et inducendi. Et eisdem emptori seu emptoribus iura et actiones meas cedendi et dandi et ei vel eis de et pro evictione et interesse predictorum reliqua bona et iura mea obligandi. Et instrumentum et instrumenta venditionum, alienationum et aliorum quorumcumque contractuum fieri faciendi et firmandi cum illis obligationibus, promissionibus, evictionibus, pactionibus, cessionibus, renuntiacionibus ceterisque cursibus, clausulis et cautelis necessariis ac etiam opportuniis iusque super bonis meis firmandi eaque proinde obligandi querimonias et retroquerimonias exponendi, componendi, transhigendi et paciscendi et compromittendi. Et arbitrio boni viri et eius recursui et omni appellationis remedio renuntiandi vel, si voluerint, recurrendi. Necnon quecumque instrumenta et scripturas in suis notulis, si voluerint, cancellandi et cancellari mandandi seu in sui publica forma quibus pertineat redigendi, reddendi et restituendi. Et quascumque causas sive litigia ducendi. Et procuratorem vel procuratores unum et plures constituendi, quibus possunt illam, quam voluerint, attribuere potestatem. Et eum vel eos removendi, revocandi et destituendi totiens quotiens voluerint. Et alia omnia et singula libere faciendi et exercendi supradictis et circa ea, que et prout ego facere possem, si viverem et presens essem. Et hoc meum testamentum exequendi et complendi prout hic scriptum invenerint ac etiam ordinatum. In primis et ante omnia, volo, iubeo atque mando omnes iniurias meas et omnia debita mea, si que apparuerint et in fine meo de bonis meis restitui et persolvi simpliciter summarie et de plano, sine strepitu iudiciario et figura, ad cognitionem dictorum meorum manumissorum. Eligo autem sepulturam meam in claustris monasterii fratrum minorum Gerunde, in carnerio in quo corpus venerabilis Raymundi de la Via, quondam, patris mei, est sepultum. Et facio et instituo, in ecclesia dicti monasterii fratrum minorum Gerunde, unum anniversarium pro anima mea et dicti domini patris mei et omnium fidelium defunctorum fiendum et celebrandum per fratres ipsius monasterii simili die quali finiero dies meos, pro quo anniversario fiendo dimitto decem solidos annuales et decem libras sortis sive pretii illius censualis viginti solidorum annualium, quod pretio viginti librarum Johannes Massana, de Constantinis, mihi facit et prestat. Ita quod ipse gardianus ipsius monasterii recipiat annuatim, sequata morte mea, dictos decem solidos annuales, et in casu luicionis, decem libras pro eorum sorte. Item, dimitto operi Sedis Gerunde, amore Dei, viginti solidos barchinonenses. Item, operi ecclesie sancti Martini de Costa Gerunde, decem solidos dicte monete. Item, operi ecclesie sancti Felicis Gerunde, viginti solidos dicte monete. Item, dimitto promissis pro anima mea canendis in ecclesia fratrum predicatorum Gerunde, vi-

ginti solidos dicte monete. Item, dimitto pro uno trentenario missarum beati Amatoris, celebrandas per fratrem Petrum Bramondum, de dicto ordine fratrum predicatorum, cum offerta panis, vini et luminis, triginta tres solidos dicte monete. Item, pro alio trentenario missarum beati Amatoris celebrandas per religiosum Michaellem Ferrarii, sacristam monasterii sancti Martini de Costa Gerunde, cum offerta panis, vini et luminis, alios triginta tres solidos. Item, dimitto pro missis pro anima mea celebrandas in ecclesia Sedis Gerunde, viginti solidos dicte monete. Item, dimitto pro missis pro anima mea canendis in ecclesia sancti Felicis Gerunde, alios viginti solidos dicte monete. Item, dimitto pro missis pro anima mea canendis in ecclesia sancti Martini de Costa Gerunde, alios viginti solidos dicte monete. Item, dimitto pro missis pro anima mea canendis in ecclesia monasterii sancti Petri de Gallicantu Gerunde, decem solidos dicte monete. Item, in ecclesia sive capella sancti Nicolay, alios decem solidos dicte monete. Item, in ecclesia sancte Eulalie, decem solidos dicte monete. Item, dimitto pro missis pro anima mea canendis in ecclesia de Mercatallo Gerunde, alios decem solidos dicte monete. Item, dimitto dominabus sancte Clare Gerunde et quod orent Deum pro anima mea, alios decem solidos dicte monete. Item, dimitto monialibus sancti Danielis Gerunde et quod orent Deum pro anima mea, alios decem solidos dicte monete. Item, dimitto pro missis pro anima mea canendis in ecclesia monasterii fratrum beate Marie Mercedis captivorum Gerunde, decem solidos dicte monete. Item, dimitto pro missis pro anima mea canendis in ecclesia monasterii fratrum beate Marie de Carmelo Gerunde, alios decem solidos dicte monete. Item, dimitto domine Caterine, uxori mee, quinquaginta libras dicte monete. Preterea dimitto ipsam dominam Caterinam, uxorem meam, dominam potentem et usufructuariam una cum herede meo infrascripto, et non teneatur reddere compotum nec rationem de per eam administratis nec prestare cautionem.

Item, dimitto Georgio de la Via, fratri meo, unum bassinetum, arresium «de comes e de cuxa, unes manyopes e uns avant brassos», que a me tenet; preterea volo et mando quod tradatur sibi tota illa rauba panni lini, que domina Margarita, quondam, mater mea et sua, sibi legavit. Item, dimitto ipsi Georgio de la Via, fratri meo, illam tunicam meam viridem «de florenti» folicatam pellium de mart. Item, volo et mando quod tradantur sibi «unes cortines fines albas» cum barris virmilliis. Item, dimitto cuilibet dictorum meorum manumissorum, qui mea huiusmodi manumissoria utetur, pro labore ipsius manumissorie cuilibet eorum viginti solidos dicte monete. Item, dimitto Jasperto Bernardi, balistario Gerunde, in satisfactione plurimorum servitorum per eum michi prestitorum, quatuor florenos. Item, dimitto ac volo et mando quod dentur domine Caterine, uxori venerabilis Geraldi Struci, civis Gerunde, sorori mee, illos centum solidos quos Eymericus de la Via, quondam, frater meus, sibi dimisit. Item, dimitto Raymundo Cantoni, civi Gerunde, de parentela mea, loriam meam «de tota bossa» et «uns avant brassos» meos ytalianos. Item, dimitto iure institutionis Margarite, filie mee, decem mille solidos in hunc modum, scilicet, quadringentos florenos auri recti ponderis et centum florenos in regalibus Valencie et Maiorice, qui sunt in quodam sacho in quadam caxia fustis mea cum duobus panyis. Et

ad complementum dictorum decem mille solidorum, totum illud censuale septem librarum annualium tam in pretio et proprietate quam pensionibus, fructibus et interesse quod Anthonius Vives, ville sancti Felicis Guixollensis, et Clara, eius uxor, vendiderunt dicte venerabili domine matri mee pretio centum quadraginta librarum cum instrumento inde confecto, die undecima mensis octobris anno a nativitate Domini M CCCC XIII in posse discreti Guillermi de Colle, notarii Gerunde, in quo censuali sunt fideiussores Michael Petri, notarius Gerunde, Jacobus Provincialis, ville predictae sancti Felicis. Item, totum illud censuale octuaginta solidorum annualium quod Bernardus Reg, ollarius ville Sancti Felicis Guixollensis, et Francisca, eius uxor, et Anthonius, eorum filius, vendiderunt Nicolao d'En Alba dicte ville pretio quinquaginta quinque librarum cum instrumento inde confecto, die decima nona octobris anni M CCCC decimi octavi, in notaria Sancti Felicis, in quo sunt fideiussores Bernardus Rog, sartor, et Franciscus Durban, Andreas Rog, Bartholomeus Pujades, Jacobus Pujades, Bernardus Olivella, Nicolaus Favar, Feliu Roqui, Bartholomeus Perull, omnes dicte ville, de quo censuali ego habui locum et cessionem a dicto Nicolao d'En Alba cum instrumento confecto die secunda martii anno M CCCC xxv in posse Bernardi Ferran, notarii Gerunde. Item, totum illud censuale quadraginta trium solidorum annualium tam in pretio quam pensionibus et interesse futuris quod Petrus Carbonell, aventurerius, et Johannes Carbonelli, flassaderius Gerunde, et Francisca, eius uxor, vendiderunt dicte domine matri mee pretio triginta librarum cum instrumento confecto die quinta aprilis anno M CCCC secundo, in posse Francisci Vitalis, notarii Gerunde, in quo sunt fideiussores Johannes Genís, textor Gerunde, quod censuale nunc est reductum ad triginta solidos annuales tantum; hunc autem legatum dictorum decem mille solidorum facio dicte Margarite, filie mee, sub hac conditione et retentione quod si forte dicta Margarita viro non nupserit sed ordinem et religionem ingressa fuerit, vel ubi viro nupserit postea decesserit infra pupillarem etatem, vel postea quancumque sine prole legitima et naturali, vel cum prole legitima et naturali, que non pervenerit ad etatem condendi testamentum, in his casibus et eorum quolibet volo et ordino quod legatum predictum revertatur et perveniat heredi meo universali subscripto, salvis dicte Margarite, filie mee, tribus mille solidis dicte monete, de quibus in omni casu possit testari et suas facere voluntates. In quibus, que dicte filie mee lego, ipsam mihi heredem instituo in suo legato. Item, dimitto cuilibet filio et filie meis de cetero nascituro et nasciture et pregnaturi, quem dicta uxor mea in utero gerit, scilicet, cuilibet eorumdem filiorum et filiarum et⁴⁵ dicto pregnatui et ex post de cetero nasciturorum iure institucionis, centum libras dicte monete; in quibus, que dictis filiis et filiabus meis et dicto pregnatui lego, ipsos et ipsas mihi heredes instituo, scilicet quemlibet ac quamlibet ipsorum et ipsarum in suo legato. Item, dimitto Margarite, filie d'En Rissech, de Locustaria, et Margarite, filie d'En Foraster, de Palaravan, avunculis meis, cuilibet earum in auxilium maritandi, centum solidos dicte monete. Item, dimitto pro iniuriis

---

45. Ms. ex.

meis oblitis, centum solidos dicte monete, distribuendos ad cognicionem dictorum meorum manumissorum.

In omnibus vero aliis bonis meis, mobilibus et immobilibus, iuribus et accionibus meis, presentibus et futuris, ubique sint et mihi pertineant qualitercumque, preter ea de quibus superius sum testatus, instituo et facio mihi heredem meum universalem Franciscum Gasparem, filium meum, legitimum et naturalem, in pupillari etate constitutum, si vixerit tempore mortis mee. Et si forte dictus Franciscus Gaspar, filius meus, tempore mortis mee non vixerit vel vixerit et heres meus non erit, vel erit et decesserit infra pupillarem etatem vel postea quodcumque sine prole legitima et naturali, vel cum prole legitima et naturali que non pervenerit ad etatem condendi testamentum, in his casibus et quolibet eorum substituo et mihi heredem meum universalem facio et instituo alium filium meum masculum maiorem annis tunc viventem sub similibus institucionibus et successoribus. Et ita fiat et sequatur inter omnes filios meos masculos de uno ad alterum gradatim et successive, prout maiores fuerint in etate. Et si forte omnes dicti filii mei masculi obierint infra pupillarem etatem vel postea quodcumque sine prole legitima et naturali, vel cum prole legitima et naturali que non pervenerit ad etatem condendi testamentum, in his casibus et quolibet eorum substituo et mihi heredem meum universalem facio et instituo dictum Georgium de la Via, fratrem meum, si tunc vixerit. Et si forte dictus Georgius de la Via, frater meus, tunc non vixerit vel vixerit et heres meus non erit, vel erit et decesserit quodcumque sine prole legitima et naturali, vel cum prole legitima et naturali, que non pervenerit ad etatem condendi testamentum, in his casibus et quolibet ipsorum substituo et mihi heredem meum universalem facio et instituo dictam Margaritam, filiam meam. Et si forte dicta Margarita, filia mea, decesserit quodcumque sine prole legitima et naturali, vel cum prole legitima et naturali, que non pervenerit ad etatem condendi testamentum, in his casibus et quolibet predictorum substituo et mihi heredes meos universales facio et instituo Johannem, Bernardum et Narcissum, filios dicti venerabilis Geraldii Struci, nepotulos meos sive «nabots», et superviventem seu superviventes ex ipsis. Ita quod si alter eorum decesserit quodcumque sine prole legitima et naturali, vel cum prole legitima et naturali, que non pervenerit ad etatem condendi testamentum, in his casibus et quolibet ipsorum substituo et mihi heredes meos universales facio et instituo superviventem vel superviventes ex ipsis, videlicet, unum solum, si unus solus fuerit, et si plures fuerint equis partibus inter ipsos. Et si forte omnes dicti filii dicti venerabilis Geraldii Struci decesserint quodcumque sine prole legitima et naturali, vel cum prole legitima et naturali que non pervenerit ad etatem condendi testamentum, in his casibus et quolibet predictorum substituo et mihi heredes meos universales facio et instituo venerabilem Nicolaum Cantoni, avunculum meum, et Raymundum Cantoni, civem Gerunde, de parentela mea, equis partibus inter ipsos. Volo tamen et ordino quod, in casu quo dicta mea universalis hereditas pervenerit ad dictum Georgium de la Via, eo casu dicta Margarita, filia mea, habeat de bonis mee universalis hereditatis alios decem mille solidos ultra dictos decem mille solidos supra per me sibi legatos. Preterea confidens de industria et bonitate dicte domine Caterine, uxoris

mee, dono et constituo in tutricem dictis Francisco Gaspari et Margarite, filio et filie meis, et omnibus aliis filiis et filiabus meis de cetero nascituris et cuilibet eorum et earum dictam dominam Caterinam uxorem meam. Rogans et in Domino exortans dictam dominam Caterinam quod dictos filios et filias meos et meas et quemlibet eorum et earum mittat, educat et bonis moribus informet et ipsos et ipsas et quemlibet ipsorum et ipsarum et bona et iura eorum regat, protegat, manuteneat et defendat et eorum et earum actiones moveat et exerceat in iudicio et extra, utilia ipsorum et ipsarum et cuiuslibet eorum et earum procurando et inutilia pro viribus evitando et omnia alia faciat et exerceat circa dictum tutele officium, que tutrix data in testamento per procuratorem liberis suis facere potest et debet tam de consuetudine quam de iure. Revocans cum presenti omnia alia testamenta et codicillos per me hucusque facta et condita ac factos et conditos, solum presenti testamento volo remanere in suis efficacia et valore. Et hec est mea ultima voluntas quam laudo et firmo quamque valere volo iure testamenti. Et si non valet, valeret vel valebit iure testamenti, saltem volo quod valeat iure condicillorum vel alio quocumque iure sive mee ultime voluntatis, quo melius de iure valere poterit et tenere. Actum est hoc Gerunde, die vicesima quarta mensis augusti anno a nativitate Domini millesimo quadringentesimo vicesimo septimo. Sig+ num Francisci de la Via, testatoris prefati qui hoc testamentum facio, firmo et laudo.

Testes vocati et rogati huius testamenti sunt Anthonius Eymerici, clericus oriundus de Gahusis, Johannes Bartholomei, Anthonius de Fontbernat, sabaterii, Jacobus Rossinyoll, brasserius, Johannes Serriera, curritor auris, Johannes Montanya, scriptor, et Guillermus Puig, parator Gerunde.

7

1431 octubre 26. Girona

AHPG, notaria 5.^a de Girona
(N. Frugell), vol. 465.

Francisc de la Via, com a sobreposat d'obres de la ciutat de Girona, manifesta haver rebut 26 sous i 10 diners de Dalmau Mercader, mercader de Girona, per obres del carrer de les Ballesteries.

Franciscus de la Via, civis Gerunde et superpositus anno presenti civitatis Gerunde, confiteor et recognosco vobis Dalmacio Mercaderii, mercatori Gerunde, presenti, quod vi et districtu curie Gerunde et metu peccunie vobis impositae et scriptis in curia regia Gerunde, solvistis michi ad meam voluntatem numerando, viginti sex solidos et decem denarios barchinonenses, in quibus hospicium d'En Gili, in quo vos nunc inhabitatis, tenetur, ratione operis quam fieri facio in vico «de les Balesterias», scilicet ante fronteriam dicti hospicii, et quos denarios ego de presenti tradidi magistris dicte operis calciamento et aliis necessariis dicto operi. Renunciando apocham, etc.

Testes Matheus Nunnelli et Johannes Dusay, spayerii Gerunde.

Actum est hoc Gerunde, die xxvi mensis octobris anno presenti.

1443 gener 31. Girona

AHPG, notaria 1.ª de Girona
(M. Pere), vol. 424.

Francesc de la Via reconeix que ha rebut de Narcís Miquel, ciutadà de Girona, 55 sous barcelonesos en concepte de paga corresponent a mig any d'un censal.

Franciscus de la Via, civis Gerunde, confiteor et recognosco vobis venerabili Narcisso Michaelis, civi dicte civitatis, quod solvistis mihi numerando quinquaginta quinque solidos barchinonenses pro solutionibus unius anni finiti secunda die presentis mensis januarii, illius censualis similis peccunie quantitatis, quod vos mihi annuatim per duas solutiones facitis et prestatis. Et ideo renunciando et, etc. facio apocam et, etc.

Testes Petrus Bruguera, sutor, et Johannes Baiuli, clericus, commorantes Gerunde.

Actum Gerunde, die jovis, xxxi januarii anno a nativitate Domini M cccc XLIII.